

Verktyg för utredning av barnets förutsättningar för utveckling och lärande

Förskola i Örebro kommun

Innehåll

Verktygets syfte	3
Utredning av barnets förutsättningar för utveckling och lärande	3
<i>Syftet med utredning av barnets förutsättningar för utveckling och lärande</i>	4
<i>Ansvar och roller i arbetet med utredningen</i>	4
<i>Barnets delaktighet</i>	5
<i>Vårdnadshavarnas delaktighet</i>	5
<i>Dokumentation av utredning av barnets förutsättningar för utveckling och lärande</i>	5
Utredningens delar - Kartläggning, analys och bedömning	6
<i>Kartläggning</i>	6
<i>Analys</i>	9
<i>Bedömning</i>	9
<i>Beakta barnets bästa</i>	10
Att dokumentera och följa upp stödinsatser	10
Referenser	11
Bilaga 1	12

Verktygets syfte

Verktyget är ett kommundokument som syftar till att *stödja förskolans hälsoteam i arbetet med att analysera och utforma utbildningen så att barn i behov av särskilt stöd ges det stöd som de behöver*. Verktyget ger *vägledning i såväl genomförande och dokumentation* samt bidrar till att *öka likvärdighet och kvaliteten på utredningarna* i Örebro Kommun.

I detta dokument tydliggörs styrdokumentens riktlinjer och exempel ges gällande vad som bör beskrivas och dokumenteras i utredningens olika delar. Mall som ska användas för dokumentation av utredning finns som bilaga 1 i detta dokument. Verktyget har tagits fram av Centralt skolstöd, Lotsen, på uppdrag av förvaltningen förskola och skola.

För frågor eller mer information om verktyget kontakta:

Stina Bågenvik, samordnande specialpedagog

019- 212758

stina.bagenvik@orebro.se

Marie Triumf specialpedagog, Centralt skolstöd, Lotsen

019-214428

marie.triumf@orebro.se

Malin Nilsson, specialpedagog, Centralt skolstöd, Lotsen

019-215679

malin.d.nilsson@orebro.se

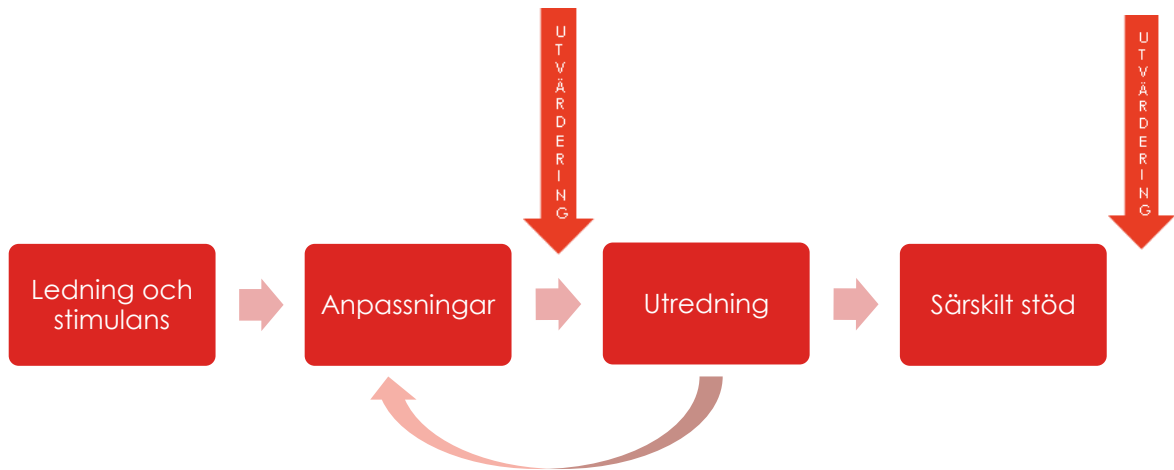
Utredning av barnets förutsättningar för utveckling och lärande

”Verksamheten ska anpassas till alla barn i förskolan. Barn som tillfälligt eller varaktigt behöver mer stöd och stimulans än andra ska få detta stöd utformat med hänsyn till egna behov och förutsättningar så att de utvecklas så långt som möjligt. Därför bör förskolechefen och arbetslaget kontinuerligt analysera hur utbildningen ska utformas så att barn i behov av särskilt stöd i sin utveckling ges det stöd och de utmaningar som barnet behöver.”¹

Det är inte reglerat i nationella styrdokument att en utredning ska genomföras inom förskolan, men skolinspektionen skriver att *”...när personalen uppmärksammat att ett barn kan vara i behov av särskilt stöd är det viktigt att barnets situation undersöks närmare, exempelvis genom en kartläggning, i syfte att kunna utforma stödinsatser som tillgodoser barnets behov av särskilt stöd”²*. Med anledning av detta har Örebro Kommun beslutat att en utredning av barnets förutsättningar för utveckling och lärande ska göras när det framkommer att ett barn kan vara i behov av särskilt stöd.

¹ Skolverket (2017) *Allmänna råd- Måluppfyllelse i förskolan*

² Skolinspektionen (2017) *Förskolans arbete med barn i behov av särskilt stöd, s.14.*

Syftet med utredning av barnets förutsättningar för utveckling och lärande

Enligt skollagen ska alla barn och elever i samtliga skolformer och fritidshemmet ges den ledning och stimulans de behöver i sitt lärande och i sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Utredningen ska synliggöra vilka förutsättningar förskolan ger barnet för att utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål, samt vara ett underlag för att kunna utforma utbildningen så att barnet ges det stöd det behöver.

Utredningen av barnets förutsättningar för utveckling och lärande ska:

- Ge rektor och arbetslag ett tillräckligt underlag för att bedöma de förutsättningar som barnet har i förskolans lärmiljö
- Öka förståelse för varför och när svårigheter uppstår i lärmiljön och vilka Anpassningar och stödinsatser som förskolan behöver genomföra.

Ansvar och roller i arbetet med utredningen

Enligt skollagen är det rektors ansvar att se till att barn får det stöd de behöver. För att säkerställa att förskolan får ett tillräckligt underlag och ökad förståelse för barnets behov ska utredning genomföras. Utredningen bör göras i ett samarbete mellan de professioner som arbetar inom förskolan och förskolans hälsoteam. Specialpedagog inom förskolan ska, enligt Örebro Kommuns riktlinjer för barn- och barnhälsa³, tillföra

³ Örebro Kommun (2017) *Riktlinjer för barn- och elevhälsa i Örebro Kommun.*

specialpedagogisk kunskap som innebär att kartlägga hinder och möjligheter i lärmiljön samt samordna arbetet med utredningen. Arbetslaget ska, enligt läroplan för förskolan⁴, kontinuerligt och systematiskt följa, dokumentera och analysera varje barns utveckling och lärande mot läroplanens mål. Övriga professioner inom förskolans hälsoteam, kurator och psykolog, kan vid behov vara behjälpliga i att analysera de förutsättningar som barnet har i lärmiljön.

Barnets delaktighet

Enligt FN:s konvention om barnets rättigheter, som är svensk lag, har barn rätt att fritt uttrycka sig i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.⁵ I genomförandet av utredningen ska därför barnets berättelse inhämtas och beaktas. Ansvarig för utredningen ska säkerställa att barnet får möjlighet att uttrycka sig om sin situation i förskolan. Anpassningar tex genom symbolstöd, samtalsmatta eller andra assisterande verktyg, ska vid behov användas.

Vårdnadshavarnas delaktighet

Vårdnadshavarna ska ha gett samtycke till utredning, samt vara delaktiga genom att bidra med sin berättelse av situationen. De ska hållas informerade om de olika momenten i samband med utredningsprocessen samt ges möjlighet att delta vid utformningen av de särskilda stödinsatserna. I dokumentation av utredningen bör det framkomma om vårdnadshavarnas syn på utredningen samstämmer med förskolans.

Dokumentation av utredning av barnets förutsättningar för utveckling och lärande

Med hjälp av det systematiska kvalitetsarbetet kan förskolan förbättra sitt arbete för barn i behov av särskilt stöd i sin utveckling. För att säkerställa att insatser är tillräckliga behöver de kontinuerligt följas upp och utvärderas, för detta kräva att insatser tydligt dokumenteras. Det inte är reglerat hur dokumentation i förskolan ska genomföras utan det är varje rektors ansvar att se till att det finns fungerande rutiner och metoder för dokumentation i samband med det systematiska kvalitetsarbetet. Skolinspektionen konstaterar, i kvalitetsgranskningen *Förskolans arbete med barn i behov av särskilt stöd*, att

”...om inte arbetet med särskilt stöd följs upp och utvärderas innebär det en risk för att förskolan inte fullt ut kan analysera utveckling och lärande för barn i behov av särskilt stöd. Därmed kan det inte säkerställas att förskolan tillgodoser barnens möjligheter att utvecklas och lära i riktning mot läroplanens mål.”⁶

Detta dokument, *Verktyg för utredning av barns förutsättningar för utveckling och lärande*, är ämnat som ett stöd för dokumentation och i bilaga 1 finns en mall som ska användas i samband med utredningen.

⁴ Skolverket (2018) *Läroplan för förskolan LPFÖ 18*

⁵ *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter*. (2009). Stockholm: Unicef Sverige.

⁶ Skolinspektionen (2017) *Förskolans arbete med barn i behov av särskilt stöd*.

Utredningens delar - Kartläggning, analys och bedömning

Utredningens innehåll ska vara relevant, sakligt och respektfullt formulerat samt ha ett tydligt barnperspektiv. Här följer en beskrivning av de olika delar som bör ingå i utredning av barnets förutsättningar för utveckling och lärande. Detta dokument kommer också att tydliggöra vad som ska dokumenteras under respektive del och ge ett stöd i användandet av mallen som finns som bilaga 1.

Kartläggning

Utredning av barnets förutsättningar för utveckling och lärande startar med *kartläggning* av hur verksamheten har utformats.

Kartläggningen ska innehålla en beskrivning av vilka förutsättningar barnet har i den fysiska, pedagogiska och sociala lärmiljön för att utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Det kan exempelvis vara anpassningar av aktiviteter för att öka delaktighet, bemötande och alternativ kommunikation. Kartläggningen ska bygga på pedagogisk dokumentation, information från observationer, samtal med berörda (barn, vårdnadshavare och arbetslag) och annat av värde för utredningen. Specialpedagog ansvarar för att samla in informationen och dokumentera kartläggningen.

Om det finns tidigare utredningar som är relevanta för förskolans bedömning av barnets behov av stöd ska detta dokumenteras under rubriken *Andra gjorda utredningar*. Observera att det endast är uppgifter om vem som har genomfört utredningen samt information om barnets behov eller rekommendationer gällande arbetssätt som ska dokumenteras.

Kartläggning ska genomföras på **verksamhets-, grupp- och individnivå**.

Under rubriken **verksamhetsnivå** ska förutsättningar som tex följande beskrivas.

- Personalens kompetens (Utbildning/erfarenhet samt kompetens att utforma en tillgänglig lärmiljö)
- Arbetslagets sammansättning
- Personaltäthet
- FHT/BHT:s organisation och arbete
- Tillgänglighet i fysisk miljö – tex ljudmiljö, framkomlighet, ljus, lokalernas utformning och tydlighet.
- Tillgänglighet i pedagogisk miljö – tex förskolans organisation utifrån flexibla lärmiljöer (dvs hur delar man grupper, anpassar arbetssätt och metoder). Fler

exempel kan vara de förutsättningar som finns på förskolan gällande gemensamma strukturer/rutiner, bildstöd samt tillgång till assisterande verktyg.

- Tillgänglighet i social miljö, tex de strukturer i förskolan som stödjer barnens känsla av delaktighet (planerade aktiviteter, tydliga rutiner och regler, värdegrundsarbete, Vägledande samspel-ICDP, trygghetsarbete)

I såväl allmänna råd för måluppfyllelse i förskolan som i läroplanen står det skrivet att personal i förskolan ska utforma verksamheten och utbildningen efter barngruppens behov och intressen.⁷ På **gruppnivå** ska därför de förutsättningar som ges på gruppnivå beskrivas. Det kan vara:

- Barngruppens sammansättning
- Tillgänglighet i social miljö
- Tillgänglighet i pedagogisk miljö, tydliggörande pedagogik
- Visuellt stöd, tex symbolstöd, AKK, TAKK.
- Assisterande verktyg
- Barnets delaktighet och inflytande
- Klimat och bemötande i gruppen
- Personalens förhållningssätt - Vägledande samspel/ICDP
- Kommunikation mellan barn och personal

Observera att det under rubrikerna **verksamhetsnivå** och **gruppnivå** finns exempel på vad som ska beskrivas. Under rubriken **individnivå** är samtliga punkter nedan obligatoriska. De finns även med i mallen i bilaga 1.

Individnivå (obligatoriska punkter)

- Barnets berättelse
- Vårdnadshavarnas berättelse
- Sammanfattning av befintlig dokumentation av barnets utveckling och lärande, samt beskrivning av barnets förändrade kunnande
- Beskriv de anpassningar av aktiviteter/i miljön som redan har prövats och resultatet av dessa anpassningar
- Social tillgänglighet
- Pedagogisk tillgänglighet
- Fysisk tillgänglighet

Det är viktigt att barnets åsikter kring följande områden kommer fram i samband med att barnet ger sin berättelse.

- Barnets upplevelse av hur personalen ger stöd/hjälp.
- Barnets upplevelse av relationer med vuxna och kamrater
- Barnets upplevelse av delaktighet
- Barnets syn på sitt lärande och sin utveckling

⁷ Skolverket (2018) *Läroplan för förskolan LPFÖ 18*

För att barnet ska ha förutsättningar att utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål behöver lärmiljön vara tillgänglig. Nedan följer frågeställningar att ta hjälp av när du ska beskriva den sociala, pedagogiska och fysiska tillgängligheten. Du kan även ta hjälp av *Värderingsverktyg för tillgänglig utbildning* från Specialpedagogiska skolmyndigheten.⁸

- **Social tillgänglighet för barnet**

- Beskriv vilka förutsättningar barnet får i samspelssituationer mellan barn och vuxen. (i planerade och spontana aktiviteter, förflyttningar, matsituation m.m.)
 - Hur påverkar förutsättningarna barnets samspelsförmåga?
 - Hur ser förutsättningarna ut när samspelet fungerar bra?
- Beskriv vilka förutsättningar barnet får för delaktighet i samspelssituationer mellan barnet och kamrater.
 - Hur påverkar förutsättningarna barnets samspelsförmåga med kamrater?
 - Hur ser förutsättningarna ut när det fungerar bra?
- Hur ser förutsättningarna ut för att barnet ska kunna förstå och uttrycka sig i sociala situationer?
 - Hur påverkar förutsättningarna barnets förståelse och förmåga att uttrycka sig?
 - Hur ser förutsättningarna ut när det fungerar bra?

- **Pedagogisk tillgänglighet för barnet**

- Beskriv vilka förutsättningar barnet får för att fokusera, förstå och komma ihåg information, instruktioner och undervisningens innehåll inom såväl spontana som planerade aktiviteter.
 - Hur påverkar förutsättningarna barnets förståelse för undervisningens innehåll?
 - Hur ser förutsättningarna ut när det fungerar bra?
- Beskriv vilka förutsättningar barnet får för att uppleva lärmiljön i förskolan som begriplig (hur tydliggörs instruktioner/innehåll/sammanhang), meningsfull (hur tas barnets intressen och erfarenheter tillvara) och hanterbar (hur anpassas aktiviteter genom tex bildstöd, schema, stödstrukturer, assisterande verktyg, tidshjälpmedel?)
 - Hur påverkar förutsättningarna barnets känsla av begriplighet, meningsfullhet och hanterbarhet?
 - Hur ser förutsättningarna ut när det fungerar bra?
- Beskriv vilka förutsättningar barnet får för att samtala om sitt lärande och sina strategier samt uttrycka sina kunskaper, tankar och frågor.
 - Hur påverkar förutsättningarna barnets förmåga att samtala och uttrycka sig?
 - Hur ser förutsättningarna ut när det fungerar bra?

⁸ Specialpedagogiska skolmyndigheten (2019) *Värderingsverktyg för tillgänglig utbildning*.

- **Fysisk tillgänglighet för barnet**
 - Beskriv vilka förutsättningar som barnet får för delaktighet och självständighet, utifrån den fysiska miljön. Tänk utifrån ljudmiljö, visuell miljö samt inne- och utemiljö.
 - Hur påverkar förutsättningarna barnets delaktighet och självständighet?
 - Hur ser förutsättningarna ut när det fungerar bra?

Analys

Efter kartläggningen ska en analys genomföras av det som har framkommit. Det centrala arbetet i analysen är att förstå vad som förbättrar barnets förutsättningar för utveckling och lärande i lärmiljön på verksamhets-, grupp- och individnivå och vad förskolan skulle kunna utveckla för att möta barnets behov. För att få ökad förståelse för barnets förutsättningar bör samtliga kompetenser inom förskolans hälsoteam vara delaktiga i analysen. Ta hjälp av följande punkter i arbetet med analysen.

Jämför - vad skiljer olika arbetssätt åt? Finns skillnader i resultat mellan olika aktiviteter, planerade undervisningssituationer, grupper? Vilka mönster kan vi se?

Tolka - hur kan resultaten från kartläggningen förstås? Arbetssätt, förhållningssätt, kompetens?

Förklara - hitta orsaker och påverkansfaktorer till de olika resultaten. Vad i arbetet har haft betydelse för resultaten? Vilka förutsättningar kan ha påverkat resultaten?

Problematisera - nya frågor att besvara, ta stöd i forskning.

Bedömning

Under rubriken bedömning i utredning av barns förutsättningar för utveckling och lärande bör det tydliggöras vilka **behov av stöd** barnet har och vilka **anpassningar** av verksamheten/**stödinsatser** som förskolan ska genomföra. Bedömningen ska utgå ifrån analysen, tydliggöra barnets behov samt hur förskolan ska förändra lärmiljön på verksamhets-, grupp- och individnivå för att tillgodose dem.

Enligt skolinspektionens kvalitetsgranskning inom skola⁹ beskrivs att elevers behov ofta blandas ihop med insatser. Detta bör uppmärksammas även inom förskolan. Att tydliggöra barnets behov av stöd är av vikt för att kunna planera för stödinsatser som möter barnets behov. I kvalitetsgranskningen *Förskolans arbete med barn i behov av särskilt stöd*,¹⁰ lyfts att en förutsättning för att möta barns behov av stöd är att undersöka och analysera barnets stödbehov. Ett exempel på skillnad mellan behov och insats skulle kunna vara tex att barnet har ett *behov* av att kunna uttrycka sina åsikter i såväl spontana som planerade aktiviteter i förskolan. En *insats* i detta exempel skulle i så fall kunna vara implementering av TAKK/AKK (Tecken som/Alternativ och Kompletterande Kommunikation). Andra exempel kan vara att barnets *behov* är att få vara förberedd inför till exempel övergångar eller att få stöd i att tolka och förstå samspejlsignaler i lek. I

⁹ Skolinspektionen (2016) *Skolans arbete med extra Anpassningar -en kvalitetsgranskningsrapport*

¹⁰ Skolinspektionen (2017) *Förskolans arbete med barn i behov av särskilt stöd*.

så fall är *insatserna* att en pedagog har som ansvar att med hjälp av till exempel symbolstöd förbereda barnet/barngruppen, eller att finnas med i lek och tolka och förklara samspelet.

Beakta barnets bästa

”Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa.”¹¹

I samband med bedömning av vilka anpassningar/stödinsatser som förskolan ska genomföra för att möta barnets behov, ska barnets bästa beaktas. Innan genomförande av insatser ska därför ansvariga för utredningen ta ställning till om planerade anpassningar/stödinsatser säkerställer barnets rätt till delaktighet, utveckling och utbildning. Det ska också granskas om barnet har fått uttrycka sin mening och hänsyn ska ha tagits till dess åsikter i samband med utredningens genomförande.

Att dokumentera och följa upp stödinsatser

Arbetslaget i förskolan ska ”...*kontinuerligt och systematiskt följa, dokumentera och analysera varje barns utveckling och lärande*”¹². Skolinspektionen skriver att det behövs dokumentation av vilka anpassningar/stödinsatser som ska genomföras och vad de ska leda till. Detta för att en bedömning, om stödinsatserna har haft effekt och bidrar till en positiv utveckling för barnet, ska kunna göras. I tidigare avsnitt om dokumentation i förskolan beskrevs att det inte är reglerat hur stödinsatser i förskolan ska dokumenteras.

¹¹ *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter*. (2009). Stockholm: Unicef Sverige.

¹² Skolverket (2018) *Läroplan för förskolan LPFÖ 18*

Referenser

Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter. (2009). Stockholm: Unicef Sverige.

Skolinspektionen (2014) *Förskolans arbete med extra anpassningar- Kvalitetsgranskningsrapport.*

Skollagen (2010:800)

Skolverket (2017) *Allmänna råd -Måluppfyllelse i förskolan.*

Skolverket (2018) *Läroplan för förskolan LPFÖ 18*

Specialpedagogiska skolmyndigheten; ”*Värderingsverktyg för tillgänglig utbildningshandledning*” (2019)

Bilaga 1

Utredning av barnets förutsättningar för utveckling och lärande	
Barnets namn: Klicka eller tryck här för att ange text.	Barnets personnr: Klicka eller tryck här för att ange text.
Förskola: Klicka eller tryck här för att ange text.	Ansvarig för utredningen: Klicka eller tryck här för att ange text.

Andra gjorda utredningar

Ange om det har gjorts psykologiska, sociala eller medicinska utredningar i ärendet.

Utredning 1: Klicka eller tryck här för att ange text.

Namn och befattning på ansvarig för utredningen: Klicka eller tryck här för att ange text.

Datum då utredningen genomfördes: Klicka eller tryck här för att ange text.

Rekommendationer för utveckling av arbetssätt för att möta barnets behov: Klicka eller tryck här för att ange text.

Utredning 2: Klicka eller tryck här för att ange text.

Namn och befattning på ansvarig för utredningen: Klicka eller tryck här för att ange text.

Datum då utredningen genomfördes: Klicka eller tryck här för att ange text.

Rekommendationer för utveckling av arbetssätt för att möta barnets behov: Klicka eller tryck här för att ange text.

Kartläggning

Vilka förutsättningar i lärmiljön har barnet för att utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål?

Verksamhetsnivå

Klicka eller tryck här för att ange text.

Gruppenivå

Klicka eller tryck här för att ange text.

Individnivå (obligatoriska punkter)

- Barnets berättelse
- Klicka eller tryck här för att ange text.
- Vårdnadshavarnas berättelse
- Klicka eller tryck här för att ange text.
- Sammanfattning av befintlig dokumentation av barnets utveckling och lärande, samt beskrivning av barnets förändrade kunnande
- Klicka eller tryck här för att ange text.
- Beskriv de anpassningar av aktiviteter/i miljön som redan har prövats och resultatet av dessa anpassningar
- Klicka eller tryck här för att ange text.
- Social tillgänglighet
- Klicka eller tryck här för att ange text.
- Pedagogisk tillgänglighet
- Klicka eller tryck här för att ange text.
- Fysisk tillgänglighet
- Klicka eller tryck här för att ange text.

Analys

Vad ser ni som förbättrar barnets förutsättningar för utveckling och lärande, på verksamhet-, grupp- och individnivå, för att utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål?

Jämför – vilka skillnader, likheter och mönster ser ni?

Tolka – hur kan resultaten förstås?

Förklara – vilka förutsättningar har påverkat resultaten?

Problematisera – vilka nya frågor får ni?

Klicka eller tryck här för att ange text.

Bedömning

Vilka/Vilket behov av stöd har barnet i lärmiljön?

Klicka eller tryck här för att ange text.

Vilka anpassningar/stödsatser behöver förskolan genomföra, på verksamhet-, grupp- och individnivå, för att möta barnets behov?

Klicka eller tryck här för att ange text.

Har ni i samband med denna bedömning tagit hänsyn till barnets åsikter och beaktat barnets bästa?

Ja

Nej

Datum: Klicka eller tryck här för att ange text.

Namn och befattning på den som ansvarat för utredningen: Klicka eller tryck här för att ange text.

Underskrift:

Klicka eller tryck här för att ange text.